

REČNIK JEVREJSKIH POJMOVA

Adonaj (hebr.) dosl: naš Gospod. Uobičajena zamena za četvoroslovlje JHVH u molitvama i u čitanju Tanaha. Veoma pobožni Jevreji čak i ovu reč izgovaraju *Adošem* kada je spominju izvan molitve (E. Verber)

Adonaj Elohenu (hebr.) – Gopod Bog naš

Adonaj Ehad (hebr.) – Gospod je jedan

Agudat Israel (hebr.) – naziv religiozno političkog pokreta ortodoksnih Jevreja

Aguna (hebr.) – vezanica, žena koju je napustio muž ili je nestao pa ona ne može da se preuda

Alef-bet (hebr.) – hebrejska azbuka

Aleluja (hebr.) – hvalite Boga. Prijev u verskim pismama. Pisma u slavu Boga (M. Vujaklija)

Alija (hebr. pl. *alijot*) – u hebrejskom jeziku ova reč označava nekoliko pojmova: 1 penjanje, uspon; 2. Useljavanje u Izrael (jer je to po drevnom shvatanju Jevreja sveta zemlja, pa se u nju čovek penje); 3. Penjanje na *bemu* prilikom čitanja Tore; 4. U drevnoj jevrejskoj državi gornji sprat kuće, ravan krov – solarijum.

Almenor v. Bima (Bema)

Aman v. Haman

Ari – skrać. Rabi Isak Lurija (1534–72), kabalista iz Srednjeg veka

Aron hakodeš (hebr.) – “sveti orman”, spremište u kome se čuvaju svici Tore u *sinagogi*

Aškenazi (hebr.) pridev izveden iz zemljopisnog pojma Aškenaz kojim se od početka Srednjeg veka u hebrejskoj književnosti naziva Nemačka. U Bibliji (Post. 10,3) naziv jednog starog naroda. Aškenazi su deo jevrejskog naroda kome je govorni jezik *jidiš* ili nemački (pa čak i neki od srednjoevropskih ili istočnoevropskih jezika). Aškenazi, žitelji zemalja nemačkog govornog područja, koji su se selidbama proširili i u istočnu, kasnije i južnu Evropu, imaju neke obrede drukčije od sefardskih, a na drugi način izgovaraju i neke samoglasnike i suglasnike hebrejskog pisma (E. Verber)

Barhes (jid.) – vrsta hleba koji se priprema u obliku pletenice, obično za *Šabat*

Bar micva (hebr.) – “sin zakona”. Verski punoletan. Proslava verskog punoletstva muškaraca koji imaju 13 godina. Obavlja se u *sinagogi* kada se dečak poziva pred Toru, a u kućama se to svečano proslavlja. Time muškarac postaje punopravan član opštine, odgovoran za svoja dela pred Bogom

Baruh ata Adonaj (hebr.) – početak molitve, “Blagosloven da si ti Gospode”

Bat micva (hebr.) – “kći zakona”, čin inicijacije, uvođenja u versko punoletstvo devojčica sa navršenih 12 godina. Svečano se proslavlja u kući

Begel (iskrivljeno jid. bajgla, bigla, bejgl, begele) – vrsta peciva kružnog oblika sa rupom u sredini. Upotrebljavaju ga aškenaski Jevreji

Bema (Bima) (hebr.) – “uzvišenje”, sto za čitanje Tore

Ben (hebr.) – sin

Bohor, Bahor (hebr.) – prvorodeni sin

Bet ha tevil (hebr.) v. *Mikve*

Betlehem – grad iz biblijske istorije

Blinces (jid.) *blini* – vrsta palačinki

Boju, bojus (lad.) – vrsta hleba koju *Sefardi* pripremaju za praznik *Pesah*

Cionizam – jevrejski nacionalno politički pokret za stvaranje samostalne, nezavisne države. Organizaciono učvršćen na I cionističkom kongresu u Bazelu (1897. g.), zaslugom Teodora Herzla. Svetska cionistička organizacija ne predstavlja jedinstven pokret, u njoj su zastupljene mnoge političke struje, od levice do desnice. Zajedničko im je stremljenje ka ostvarenju osnovnog cilja, postojanje jevrejske države – Izraela. (E. Verber)

Degel Atora (hebr.) – “Zastava Tore”, naziv jedne jevrejske partije

Devir (hebr.) – najsvetija odaja unutar Hrama, koji je bio u Jerusalimu

Dibuk (hebr.) – zao duh u jevrejskom folkloru. Veruje se da izaziva mentalne bolesti

Dijaspora (gr.) v. *Galut*

Didias (lad.) – Jevreji

Dudeo-espanjol (lad.) – jevrejsko–španski jezik. Srednjevekovni španski jezik koji su *Sefardi* govorili i sačuvali. Obogaćen je turskim, hebrejskim i slovenskim rečima

Dudezmo v. *džudeo-espanjol*

El Kal Grande (lad.) – Veliki hram. Naziv najstarije sinagoge u Sarajevu

El Kaziko (lad.) – Mali hram. Naziv jedne sinagoge u Sarajevu

Erec (hebr.) – zemlja; često se taj izraz koristi kao sinonim za Izrael

Erec Israel (hebr.) – zemlja Izraela

El Mildar v. *Meldar*

El Šohet v. *Šohet*

Erev Šabat (hebr. Erev – večer) – predvečerje praznika *Šabat*

Eskenazi v. *Aškenazi*

Estera – biblijska ličnost, jevrejska princeza iz *Knjige o Esteri*

Gabaj (hebr.) – “blagajnik”, službenik u sinagogi, domaćin u *sinagogi*

Galut (hebr.) – progonstvo, rasejanje, raseljavanje Jevreja po svetu

Gehena (hebr.) – pakao

Geto (ital.) – deo grada, naselja, određen za stanovanje Jevreja. Nastao u sr. veku kao oblik proganjanja. Ulica ili gradska četvrt, noću je obično bila zatvorena. Danas sinonim za prenaseljene gradske četvrti s obespravljenim i siromašnim stanovnicima

Geveret (hebr.) – gospoda

Git Šabes (jid.) – pozdrav kojim su se Aškenazi pozdravljali za praznik *Šabat*

Golan – predeo na severu Izraela

Gomora – naziv grada poznatog iz biblijskog perioda

Hagada (hebr.) – priča, knjiga koja se čita za praznik *Pesah* u kojoj su opisani događaji i obredi vezani za taj praznik

Hag hakacir (hebr.) – jedan od naziva za praznik *Šavuot*

Haham (hebr.) – mudri, pametni. Kod Sefarda uobičajeni naziv za v. *rabina* (E. Verber)

Hahšara (hebr.) – priprema, radovi, na kojima se pripremalo za odlazak u Palestinu. U gradu su održavani zanatski kursevi, a na selima, na velikim dobrima, odvijala se obuka za poljoprivredne radove. U Jugoslaviji je bilo nekoliko *hahšara*.

Halaha (hebr.) – ono što je uhodano, dakle propis ili pravilo sa obaveznom snagom. Deo usmene predaje – v. *Talmud* – koja raspravlja o zakonima i propisima svake vrste (E. Verber)

Ham v. *Haham*

Haman – ličnost iz biblijske *Knjige o Esteri*

Hamec (hebr.) – jela pravljenjena sa kvascem koja su zabranjena na praznik *Pesah*

Hamiša–Asar Bišvat (hebr.) – praznik poznat kao *Tubišvat*, *Hamišoši*, *Frutas*, *Nova godina drveća*. Slavi se 15. dana meseca Ševata (januar–februar)

Hamišoši v. *Hamiša–Asar Bišvat*

Hanuk (iskvareno), v. *Hanuka*

Hanuka (hebr.) – praznik svetlosti, slavi se osam dana počevši od 25. Kisleva (decembar–januar) u znak sećanja na oslobodilačku borbu protiv helenskih okupatora u III veku pre n.e

Hanukija – svećnjak koji se upotrebljava za praznik *Hanuka*. Obično je umetnički obrađen i ima osam krakova za sveće ili posude za ulje

Hasid (hebr.) – “pobožan”, pripadnik hasidskog pokreta

Hasidizam – mističarski pokret među Jevrejima u Poljskoj zasnovan na idejama Isaka Lurije (1534–72). Molitve prate igrom i pevanjem

Hatan (hebr.) – mladoženja. Izraz se upotrebljava i za čoveka koji završava ili počinje ciklus čitanja *Tore* u sinagogi

Hava, Hava neranena (hebr.) – popularna jevrejska pesma i igra

Haver (hebr.) – drug, izraz veoma mnogo korišćen u omladinskom cionističkom pokretu

Hazan (hebr.) – predmolitelj u sinagogi. Aškenazi za predmolitelja upotrebljavaju termin v. *Kantor*

Heder (hebr.) – soba. Osnovna jevrejska verska škola u kojoj su se učile molitve, Biblija i neki lakši delovi *Talmuda*, s prevodom na govorni jevrejski jezik (jidiš), i čitanje hebrejskog *alef–beta*

Hehal v. *Aron hakodeš*

Hevra Kadiša, Hevra Kedoša (hebr.), *Hevro Kadiš* (jid.) – tradicionalna jevrejska organizacija koja se brine o bolesnicima i obredima pri ukopu mrtvih

Holokaust v. *Šoa*

Hram – dom molitve, v. *sinagoga*

Ijar (hebr.) – naziv meseca iz jevrejskog kalendara, (april–maj)

Ivrit (hebr.) – savremeni hebrejski jezik

Ješiva (hebr.) Jidiš–učilište, jevrejska verska škola u kojoj se učio *Talmud* i ostala verska književnost. Posle osnovne verske škole (kod Aškenaza *Heder*, kod Sefarda *Meldar*) nastavlja se studiranje u ješivi. Završena ješiva daje pravo na određeni stupanj učenog zvanja (E. Verber)

Jom hašoa (hebr.) – praznik u jevrejskom kalendaru. Dan kojim se obeležava sećanje na žrtve holokausta

Jom kipur (hebr.) – praznik, Dan pomirenja, slavi se 10. Tišrija (septembar–oktobar), postom dugim 24 sata

Kabala (hebr.) – srednjevekovni jevrejski i filozofsko religijski misticizam. Zasniva se na učenju o emanaciji, razmatra pitanja Boga, sveta, stvaranja, čoveka, objave, greha i drugih kategorija. Kabalisti svoja učenja tumače pozivajući se na Bibliju zamršenim tajnim nizom brojeva, slova i njihovih kombinacija. Osnovna knjiga Kabale je v. *Zohar* (Sjaj)

Kabalisti – ljudi koji su praktikovali *Kabalu*

Kadiš (aram.) – svet, svetinja. Naziv aramejske, a delom hebrejski pisane molitve u jevrejskom bogoslužjenju, ali i posebno, kao molitva koju govori sin za umrlim roditeljem

Kal (lad.) – hram, v. *sinagoga*

Kalo (iskrivljeno) v. *Kal*

Kantor v. *Hazan*

Kašrut, kašerut, kašer (hebr.), *košer* (jid.) – čisto, dozvoljeno. Pridržavanje verskih propisa o izboru i načinu pripreme hrane

Keren Hajesod (hebr.) – Fond za osnivanje Palestine

Keren Kajemet (hebr.) – Jevrejski narodni fond

Ketuba (hebr.) – bračni ugovor

Kibuc (hebr.) – kolektivno vlasništvo nad zemljom na kojoj se zasniva farma i bavi poljoprivrednom proizvodnjom. Svojina nad sredstvima za proizvodnju je zajednička, a organizacija rada je zasnovana na dogovoru, dobrovoljnosti i ravnopravnosti članova kibuca. Prvi kibuc Degina osnovan je 1909. godine. Kibuci su imali i odbrambeni karakter

Kiduš (hebr.) – posvećenje. Obred u kući i u sinagogi kojim se blagoslovi vino

Kipur v. *Jom kipur*

Kislev (hebr.) – naziv meseca u jevrejskom kalendaru (novembar–decembar)

Kohanit v. *Kohen*

Kohen, Koen, (pl. *Kohanim*) (hebr.) – sveštениčko zvanje, unutar plemena Levi, koje ima poreklo još od Arona, Mojsijevog brata. Često prezime kod Jevreja

Košer v. *Kašrut*

K'tuvim, Ketuvim (hebr.) – “spisi”, naziv za deo v. *Tanaha* – 11 knjiga Biblije

Kurtižikju (lad.) deminutiv od kurtižu – dvorište

Ladino v. *Đudeo-espanjol*

Lag baomer (hebr.) – praznik u jevrejskom kalendaru. Praznuje se 18. Ijara u spomen na pobedu Bar Kohbe nad Rimljanima i prestanka kuge koja je zavladała među učenicima Rabi Akive u II veku pre n.e, slavi se i kao praznik učenika

La zeman aze (hebr.) – “ovo vreme”

Leha dodi (hebr.) – “Dragi dođi”. Početne reči istoimene pesme u slavu *Šabata*

Lija v. *Alija*

Lehitraot (hebr.) – doviđenja

Levi (Levi'it), Leviti (hebr.) – sveštениčko zvanje koje je služilo u Jerusalimskom hramu, jedno od 12 jevrejskih plemena, često prezime kod Jevreja

Lilit (hebr.) – Boginja noći

Maces (jid.), *Macot* (hebr.) – beskvasni hleb koji se obavezno jede za praznik v. *Pesah*

Maftir (hebr.) – odeljak iz *Proroka*, čita se subotom. Onaj koji završava čitanje subotnjeg odeljka iz *Tore*

Magen David (hebr.) – Davidov štit. Šestokraka zvezda napravljena od dva ravnokraka trougla, koja je još od prvih vekova našeg računanja vremena postala znak jevrejstva. Od srednjeg veka se često pojavljuje na sinagogama, obrednim predmetima. Na amuletima se upotrebljavaju crteži višekrakah zvezda, ali i petokrakah. Od XIX veka postao je jedan od službenih simbola Jevreja, cionističke organizacije, a kasnije i deo zastave države Izrael (E. Verber)

Mahzor (hebr.) – kruženje, obrtanje. U najstarijoj upotrebi ova imenica služi za astronomski ili godišnji krug. Kod Sefarda se Mahzorom naziva molitvenik za celu godinu, a kod Aškenaza su to molitvenici u kojima su sabrane molitve i *pijutim* – verske pesme za pojedine praznike (E. Verber)

Makabejci – braća Jude Makabija i drugi koji su učestvovali u ustanku protiv Antioha Epifana, III vek pre n.e.

Makabi, Juda – poznati junak iz jevrejske istorije, III vek pre n.e.

Makabi klub – klubovi jevrejske omladine često su nosili ime Makabi po Judi Makabiju, poznatom jevrejskom junaku

Malahim (hebr. pl) – anđeli

Mana (hebr.) – nebeska hrana koju je Bog dao Izraelcima tokom njihovog lutanja po pustinji

Maoz cur (hebr.) – “moćna stena” tradicionalna pesma koja se peva za praznik *Hanuka*

Marid(a) iskvareno od *maridu* (lad.) – muž, suprug

Masada – jevrejsko utvrđenje poznato iz perioda jevrejskog rata protiv Rimljana, I vek pre n.e.

Matatja – ličnost iz jevrejske istorije, sveštenik koji je započeo ustanak protiv Antioha Epifana, otac Jude Makabija, III vek pre n.e.

Mazal (hebr.) *buenu* (lad.) – dobra sreća

Mazal tov (hebr.) – dobra sreća

MCO – mesna cionistička organizacija

Megila (hebr.) (pl. *Megilot*) – svitak. Pet biblijskih knjiga, od kojih je najpoznatija *Knjiga o Esteri*, nazivaju se *megile*

Meil (hebr.) – navlaka za svitak *Tore*. Pravi se od tkanine, obično somot ili brokat, bogato izvezena

Meldar (lad.) (hebr. pl. *Meldarim*) – osnovna verska škola kod Sefarda

Menora (hebr.) – svećnjak. Posebno se tako naziva sedmokraki svećnjak iz Jerusalimskog hrama, čiji oblik je sačuvan na slavoluku Tita Vespazijana u Rimu. Tako se nekada zove i osmokraki svećnjak v. *hanukija* za praznik v. *Hanuka*

Mesija (hebr.) – pomazanik, spasitelj

Mešuga (hebr.) – luda

Mezuza (hebr.) – svitak sa odlomkom teksta iz Biblije koji se pričvršćuje na desni dovratnik kućnih vrata

Micva (hebr.) – zapovest, u prenosnom značenju *dobro delo*

Midraš (hebr.) – istraživanje, ispitivanje. Obično se pod ovim pojmom misli na zbornike pouka, zapisanih narodnih legendi i priča o drevnim učiteljima, kojima se objašnjavaju pojedini odeljci *Nauka – Biblije* (E. Verber)

Mikve (hebr.) – ritualno kupatilo

Mišna (hebr.) – osnovni deo v. *Talmuda*
Mizuza v. *Mezuza*
Moel (hebr.) – obredni obrezivač
Montefiore – ličnost iz jevrejske istorije (1784–1885)
Mordehaj – ličnost iz jevrejske istorije, vezan je za događaje opisane u *Knjizi o Esteri* i za praznik *Purim*
Murhešvan, Marheševan, Hešvan (hebr.) – mesec u jevrejskom kalendaru (oktobar–novembar)
Murtaža (lad.) – oprema u kojoj se sahranjuju mrtvi
Nazaret – grad iz biblijske istorije
Neila (hebr.) završna molitva u bogoslužjenju za praznik *Jom kipur*
Nigunim (hebr. pl.) – melodije
Nisan (hebr.) – mesec u jevrejskom kalendaru (mart–april)
Njetu di haham (lad.) – unuk rabina
N’viim, Neviim (hebr.) – deo Biblije, osam knjiga Proroka
Parohet (hebr.) – sinagogalna zavesa na ormanu u kome se čuvaju *Tore* (*Aron hakodeš*)
Pastiliku (lad.) – popularno sefardsko jelo
Patron dil mundu (lad.) – gospodar sveta
Pentateuh (Petoknjižje) – Pet knjiga Mojsijevih v. *Tora*
Pesah (hebr.) – praznik koji se slavi u znak sećanja na izlazak iz Egipta. Počinje 15. Nisana (mart–april) i traje osam dana. Tokom praznika obavezno se jede beskvasna hrana i beskvasni hleb
Pesah–posuđe – posuđe koje se koristi samo za praznik *Pesah*
Pijutim (hebr. pl. od *pijut*) – liturgijske pesme
Pitikus, Pitikas, (lad. pl. od *pitika*) – mali okrugli subotnji hlebovi koje su Sefardi pripremali za *Erev Šabat*
Purim (hebr.) – praznik koji se slavi u znak sećanja na boravak Jevreja u Persiji i na događaje opisane u biblijskoj *Knjizi o Esteri*. Slavi se 14. Adara (februar–mart)
Purim–bal – povodom praznika *Purim* u mnogim jevrejskim zajednicama su se priređivali maskenbali koji su se popularno zvali *Purim–bal*
Rabin, Rabiner, Rabi (hebr.) – verski učitelj
Reb (jid.) – gospodin, v. *Rabin*
Ričet (jid.) – popularno jelo aškenaskih Jevreja. Pravi se od pasulja i ječma
Rimonim (hebr. pl. od *Rimon*) – ukrasni natikači, obično umetnički izrađeni, za drvene držače (*Ec hajim*) na koje se namotava svitak *Tore*
Roš hašana, Roš ašana (hebr.) – Nova godina. Slavi se 1. i 2. Tišrija (septembar–oktobar)
Roš hodeš (hebr.) – prvi dan novog lunarnog meseca u jevrejskom kalendaru
Seder (hebr.) – “red”. Svečana večera uoči praznika *Pesah*
Sefardi (hebr.) – Jevreji proterani iz Španije 1492. i iz Portugalije 1497. Termin potiče od hebrejske reči Sefarad – Španija
Sidur (hebr.) – molitvenik za svaki dan
Simhat Tora (hebr.) – “Radost Tore”, praznik koji se slavi poslednjeg dana praznika *Sukot* i obeležava završetak godišnjeg ciklusa čitanja *Tore*

Sinagoga (grč.) – skupština, opština, naziv za jevrejsku bogomolju, hram
Sanhedrin (grč.) – glavno političko, versko i pravno telo Jevreja u Palestini u vreme Rimljana

Sodoma (hebr.) – grad iz biblijske istorije

Solomon – ličnost iz biblijske istorije

Suka (hebr.) – koliba, senica

Sukot (hebr.) – praznik koliba, senica. Jevreji su po izlasku iz egipatskog ropstva, 40 godina lutali pustinjom i boravili pod šatorima. U znak sećanja na to, Jevreji na praznik Sukot borave u senicama sedam dana

Šaar Haamakim (hebr.) – naziv kibuca koji su osnovali jugoslovenski, poljski i rumunski Jevreji u Palestini 1935. godine

Šabat (hebr.) – subota, sedmi dan u nedelji, najveći jevrejski praznik kada je zabranjen svaki rad i propisan potpuni odmor u znak sećanja na to da je Bog šest dana stvarao svet, a sedmog dana se odmarao.

Šabat Šalom (hebr.) – pozdrav uoči praznika *Šabat*

Šalom alejhem (hebr.) – pozdrav, “mir s vama”

Šalom haverim (hebr.) – pozdrav drugovima, “zdravo drugovi”

Šalom haverot (hebr.) – pozdrav drugaricama, “zdravo drugarice”

Šamaš (hebr.) – poslužitelj u sinagogi

Šavuot (hebr.) – praznik sedmica (pedesetnica) Slavi se pedesetog dana od drugog dana praznika Pesah. Naziva se i *Hag hakacir* – praznik žetve i prvih plodova. Slavi se i kao dan kada je narodu Izraela data *Tora*

Šehijana (hebr.) – blagoslov za vreme

Šehina (hebr.) – Božja sveprisutnost

Šekel (hebr.) – jevrejski novac

Šeliš (hebr.) – trećina

Šames (jid.) poslužitelj u sinagogi

Šema Izrael (hebr.) – “Čuj Izraele”, početak najznačajnije jevrejske molitve

Šnoderovanje (jid.) – prikupljanje dobrovoljnih priloga

Šoa (hebr.) – stradanje, katastrofa, velika nesreća, holokaust

Šofar (hebr.) – rog u koji se duva na praznik *Roš hašana*

Šohet (hebr.) – obredni koljač stoke i živine, *Šahter* (jid.)

Šulhan Aruh (hebr.) – “Postavljeni sto”. Zbornik jevrejskih zakona i propisa, koji je prema *Talmudu* sastavio Josef Karo u XVI veku

Talet, Talit (hebr.) *Tales* (jid.) – molitveni šal

Talmud (hebr.) – Učenje. Pored Biblije, *Tanaha*, najveći pisani spomenik jevrejske kulture, zbornik pravnih, verskih propisa, ali i narodnih legendi, priča i kaža (E.Verber)

Talmud tora (hebr.) – učilište

Tanah, Tnah (hebr.) – naziv Biblije prema prvim slovima naziva pojedinih delova Biblije: *Tora* – pet knjiga Mojsijevih, *Neviim* – Proroci, *Ketuvim* – Spisi

Tas (hebr.) – štít, ukrasna umetnički izrađena ploča od srebra kojom se ukrašava *Tora*

Templ (grč.) – hram, Jerusalimski hram. U *dijaspori* se pod ovim terminom podrazumevala *sinagoga*

Tefilin (hebr.) – molitveno, obredno remenje, kaiševi

Tikun hacot (hebr.) – jevrejsko versko društvo za ponoćne molitve

Tiša beav (hebr.) – jevrejski praznik kojim se obeležava sećanje na razaranje Jerusalimskog hrama. Obeležava se postom, oplakivanjem, 9. dana meseca Ava (juli–avgust)

Tora (hebr.) – Nauk, Zakon. Pet knjiga Mojsijevih, Petoknjžje. Često sinonim za celu Bibliju, Sveto pismo (E.Verber)

Tukada, Tukadu, Tukado (lad.) – ženska sefardska kapa

WIZO – Womens International Zionist Organization, Međunarodna ženska cionistička organizacija

Zohar (hebr.) – “sjaj”, blesak. Naslov osnovne knjige *Kabale*, pripisuje se rabi Šimonu bar Johaju. Prema današnjem mišljenju naučnika, verovatno ga je u XIII veku napisao kabalista rabi Moše De-Leon

Pripremila Milica Mihailović